

Cserhátszentiván régi temploma

A falu feletti domb tetején áll az egykori templom tornya, körülötte a temető legrégebbi sírjai. Mint egy őrszem, vigyázva a falut, a völgyet, harangja egykor a környező falvaknak is szólt. Amikor kinyílt a templom ajtaja, az itt lakóknak szinte a szeme láttára nyílt meg a kapu Istenhez ...

A Nógrád megyei műemlékek nyilvántartásában is szerepel: „templomtorony és elbontott középkori templom alapfalai, műemlék jellegű.” A leírásban a tornyot barokk stílusúnak ítélik, említést nyer, hogy az alapfalak földdel takartak, tájolása nem keleti volt, a torony négyzetes 4,1m x 4,1 m(, a templom alakja nehezen követhető, a hajó alatt eltömedékelt, boltozott kriptá van.

1797-ben kezdte el írni a „Historia Domus”-t - *(egy)ház történetét* – Ribiánszky János, a török pusztítás után újjáépített templom plébánosa. Ebben azt írja, hogy a templom romjai között találtak egy követ

„DOMUS IN HONOREM SANCTI JOHAN JOANNIS BAPTISTAE A.L.R.A. 1087” felirattal.

Akkor tán pontosíthatunk: Árpádkori templomról beszélünk...?

Egy biztos, a környék legrégebbi templomának romjai!

A vidék ősidőktől fogva lakott volt, erről a szécsényi múzeum leletanyaga tanúskodik. Cserhátszentivánon a honfoglalás előtti időkből szkíta és avar leletek kerültek elő. Itt haladt át a fontos kereskedelmi-hadi út, mely Hatvant Szécsénnyel kötötte össze, s innen ágazott el az út Balassagyarmat felé.

A honfoglalás után Szécsény (egy része), Varsány, Sipek, a Nógrádi királyi várispánsághoz tartozott, Szécsény (más része) Rimóc, Géc, Almás, Hollókő a Kacsics nemzetség, ettől délre Garáb, Szentivány már a Kökényes-Radnót nemzetség birtoka volt, le egészen Hatvanig. A Kökényes-Radnótok vallásos érzületű és egyházi elkötelezettségű család voltak, a XII.sz-d-ban Garábon, Nagykökényesen és Hatvanban már premontrei apátságot alapítottak.

Cserhátszentiván (régii nevén Szentivány) első okleveles említése 1265-ből való, de ez az adományozó levél NEM Szentiványról szól. Kutasó, Bárkány és Ágasvár az adományozás tárgya, s Kutasó határjárásánál említi „scentiwan Berecha”-t, azaz Szentivány bércét.

Hegyek, hegycsúcsok elnevezésüket kapják alakjuk (Sátorhegy), növényzetük (Bikkh.), tulajdonosuk neve (Peres hegy: Purwys = Peres Benedek földjén) vagy az alattuk lévő falu neve után: a Bokor nevű falu feletti hegy a Bokori azaz Bokri hegy!!

Szenti István királyunk törvénye előírta, hogy tíz falunak kell egy templomot építenie, s vasárnap mindenkinek az egyházba kell mennie. Szent László király 1092-es törvénye ezt megerősítette, a templomkerülés szankciója verés volt, s aki halottját nem az egyház mellé (kőré!) temette 12 napig, kenyéren és vízen kalodába záratott !!!

Szentivány falu volt a környék templomos faluja, nevét is egyházának védőszentjéről keresztelők Szent Jánostól kapta. S az egykori templomot ma is sírok veszik körül ...

Valószínűleg már ekkor is a Kökényes nemzetség Kathon, Kathon (Katona) ága birtokolta, akiknek tulajdonát képezte még a Pásztó melletti Csontfalu (ma már nyoma sincs) Kutasó egy része, Lóc egy része is.

Az egykori templom román stílusú volt, kőfaragványok díszítették, alapterülete sem volt túl nagy. A falu birtokosai, így az egyház kegyurai a Kathon család, tehetősnek mi több gazdagnak volt mondható. Későbbi adatok (1471, 1482) is ezt erősítik meg: Szentiványi Kathon János a szentiványi birtok felét és és nemesi kúriáját zálogosítja el Pazalai

Gergelynek. 1542-ben a Kothon család birtokában Szentiványon 12 porta volt! Temetkezési helyük kétségen kívül a templomhajó alatti kriptá.

A törökök 1542-43 körül rombolják le Szentiványt, lakóit vagy levágják, vagy elhurcolják. A Kothon család már előzőleg északabbra költözik, s egyéb forrásoktól eltérően csak 1603-ban hal ki fiágon.

Szentivány feldúlása és lerombolása után, nagyon hosszú ideig alhagyatott volt. A kifosztott, felgyújtott és lerombolt templom magában állott egészen 1728-29-ig. ekkor kezdtek meg az újjáépítést a Kothon család leányági örökösei, az Aranyi ágon Rákóczi, Szilassy, Balás és Szigedhy (Szigethy) családok.

Iszonyatos feladat lehetett a 160 év alatt tönkrement földeket újból feltörni, házat s házat építeni. S mivel templomépítéshez is csak három dolog kell, nevezetesen pénz, pénz és pénz, a romok romok maradtak.

Érdekes beszámoló egy jóval később (1864) keltezett kéziratos könyvben az 1742-ik évről: „1742-ik évben ezen elpusztult templom faragott köveit a Sipeki nemessek elhordták, és ott templomot építettek magoknak belőle...” Siraki Siráky Lajos szentiványi körjegyző írta ezeket a sorokat a templomról, természetesen megemlékezett a feliratos kőről is. Evangélikus lévén nem túlzottan rajongott a katolikusokért, de itt talán lehetett némi igaza ...

Nemrégiben került birtokomba egy műemléki felmérés, Genthon István: Nógrád megye műemlékei (1954) c. munkájához, melyben a nógrádsipeki templomnál talált két faragottkő angyalfejet és korpusztöredéket valamely régebbi templomból származónak vélnek. Sipeken előzőleg egy néhány évig álló kis fatemplom volt, ami a kuruc hadjáratok idején leégett ...

Szentivány lakóinak a száma az 1730-as, 40-es években tovább növekszik, így kerülnek a Sirakyak, Jeszenszkyek, Csernusok s a többi Kothon örökös család a faluba.

A gazdaságilag lassan megerősödő katolikus családok eljutnak a templom újjáépítésének gondolatához. A néhány evangélikus családdal van némi vita (Siraky Lajos híradása alapján) hogy kié a templomrom, de a nagyobbszámú, és Ecsegre misérejáró katolikusok győzedelmeskedtek.

1752-59 között felépül romjaiból a régi templom, valószínűleg eredeti alapterülette, 1940 körüli fénykép alapján 10-12 m széles (a torony ebből 4 m) és 14-16 m hosszú, egyhajós, tornya barokk stílusú, ami már az 1771-es bővítés eredménye.

1757-ben a váci püspök harangot ajándékoz a falunak, 1760-ban önálló plébánia anyakönyvezési joggal, így a falu Ecseghez, majd Mátraszöllőshöz tartozása megszűnik.

1779-ben fa harangláb készül.

1780-ban felépül a plébánia.

S a templom szolgálja az élőket és holtakat vagy 160 évig.

Az 1940-41-es években a gazdaságilag nagyon jó kondíciókkal rendelkező falu, új, nagyobb templom felépítését határozza el, a régi templom köveiből ...

Megmaradt tornya, s őrzi a halottak álmait ...

2008. augusztus

sipeki Balás Kristóf